

Heeft deze taaheid der idee van den vooruitgang een bijzondere oorzaak? Ik geloof van wel!

III.

Het is een allermerkwaardigst verschijnsel, dat het geloof aan den vooruitgang onmiskenbaar een sterke overeenkomst heeft met de voorstelling, die de Christelijke geschiedphilosophie zich op grond van den Bijbel omtrent den gang van het werelddrama pleegt te vormen. Ook deze laatste immers stelt zich het verloop der eeuwen als een voortgang naar een rijk van eeuwigen vrede en van onverliesbaar paradijsgeluk voor.

Niet steeds heeft zij zoo gedaan en ook nu nog gaat haar gedachtenbouw omtrent de metaphysica der geschiedenis — omtrent de „Metageschichte”, om dit barbarisme eens te gebruiken — in deze ééne voorstelling niet op.

Eeuwen lang heeft zij haar in een schema gebracht, dat veeleer op een voortdurenden achteruitgang wees. Op het voetspoor van hetgeen de profetieën van Daniël meedeelen omtrent den droom, waarin Nebukadnezar, de koning van Babel, een beeld zag met een hoofd van goud, een borst van zilver, koperen buik en dijen, beenen van ijzer en voeten uit ijzer en leem (Daniel 2 : 31 v.v.), en omtrent hetgeen de profeet zelf aanschouwde toen er achter-eenvolgens een leeuw met arendsvleugelen, een beer, een luipaard en een veelhoorn voor zijn verbaasde oogen uit zee opkwam (Daniël 7 : 2 v.v.), sprak zij toen immers van de wereldgeschiedenis als van de geschiedenis van vier groote, elkaar een voor een verdringende rijken van steeds geringere heerlijkheid en kracht. Sedert kwam zij echter tot het inzicht dat de idee van de „translatio imperii”, waardoor zij die voorspellingen omtrent een partiële ontwikkeling der gebeurtenissen voor de geheele geschiedenis geldig had verklaard, onhoudbaar was; dat de gedachte, dat het Romeinsche Rijk, en zijn macht, van den keizer te Byzantium op Karel den Groote en zijn opvolgers overgegaan, tot den jongsten dag zou blijven voortleven, uit de feiten onjuist was gebleken. In het boek van den Wittenbergschen theoloog Jan, dat in 1712 verscheen en in 1728 nog eens een herdruk beleefde³³), geeft deze theorie zoowat haar laatsten snik. En nu is het veeleer een combinatie van gedachten uit de Paulinische